

Veilig Ontwerp en Beheer is ook Stadswerk

Paul van Soomeren, Stichting Veilig Ontwerp en Beheer
Illustratie: Maarten van den Haak en SVOB

'Veiligheid en criminaliteit ... da's toch iets voor de politie?' Volgens steeds meer veiligheidsdeskundigen ligt dat toch wat genuanceerder. Zij wijzen nadrukkelijk ook naar professionals die werken aan de leefomgeving, het beheer van de openbare ruimte, stadsmanagers, woningcorporaties, kortom... ze wijzen naar het gemiddelde Stadswerk-lid.

» Maar waar hebben we het over bij (sociale) veiligheid en wat is de link naar de (fysieke) omgeving? Een paar voorbeelden:

- woningen waar je achterom via brandgang, tuin en keukendeur eenvoudig ongezien kan inbreken
- lantaarnpalen die - nadat de ernaast geplante bomen groter zijn geworden - nauwelijks nog licht verspreiden
- gebouwen die in de plint geen woningen of winkels hebben, maar slechts dode bergingen en blinde muren, die al snel onder de graffiti zitten
- een speelplaats, of jongerenvoorziening, die op een verkeerde plek in de wijk wordt gepland en dus zorgt voor overlast en wekelijks een spoor van vernieling in de wijk
- grote woningen met dus grote gezinnen en veel kinderen bovenin een flatgebouw
- verkeerd ontworpen entrees van megascholen, waardoor scholieren en (ongewenste) bezoekers ongecontroleerd naar binnen/buiten lopen met alle gewelddadige gevolgen van dien

- stapels stenen die klaar staan voor de (her) bestrating, maar voor een deel door de ruiten gaan (zeker in buurten met veel scholen of horeca)
- verlichting afgestemd op (auto-)verkeer en rijweg, waardoor voetgangers en soms ook fietsers te zeer in het donker blijven, of eruit zien als zieke zombies met alle effecten op het gevoel van veiligheid van dien
- parkeergarages waar niemand zich veilig voelt en waar dus veel dure bewaking en camera's vereist zijn
- eenvoudig opklimbare daken die een route vormen naar hoger gelegen verdiepingen, of die gebruikt worden als speelplek
- parkeerplaatsen die uit het zicht liggen en waar later dure technische bewakingsogen opgehangen moeten worden (camera's)
- het beruchte stinkend smerige trein- of snelwegtunneltje waar niemand meer doorheen durft

De lijst is ontleend aan de dagelijkse praktijk en is onnodig lang, want dit soort ontwerpfouten is te voorkomen.

CPTED ofwel Veilig Ontwerp en Beheer

Het vakgebied dat zich hierover buigt heet in de USA CPTED: Crime Prevention Through Environmental Design; men spreekt de afkorting uit als SEP-TED; een aanpak van onveiligheid die gebaseerd is op de gelegenheidstheorie. Kort samengevat gaat men er bij CPTED van uit dat criminaliteit en onveiligheid bestreden kunnen worden via omgevingsgerichte maatregelen. In aanvang werd daarbij vooral gesproken over de fysieke omgeving, maar later kwam er ook meer aandacht voor de sociale omgeving als de andere kant van dezelfde medaille.

In Nederland spreken we over 'Veilig Ontwerp en Beheer'. Er bestaat zelfs een Stichting Veilig Ontwerp en Beheer met een eigen handboek,¹ een eigen site met een uitgebreid interactief overzicht aan maatregelen en vele honderden Nederlandse en internationale publicaties. De SVOB is weer onderdeel van een wereldwijd netwerk van deskundigen (van Australië tot Chili en van Korea via Zuid Amerika tot het Verenigd Koninkrijk).

Principes

Belangrijke principes bij de Veilig Ontwerp en Beheer-aanpak zijn: zichtbaarheid (ogen op

straat), toegankelijkheid, zonering/territorialiteit (onderscheid tussen privé en openbaar, en tussen mijn en dijn), aantrekkelijkheid, participatie van betrokkenen en beheer. Bij dat laatste moet het schoon en in goede staat houden van de stad niet onderschat worden. Zo laat onderzoek zien dat een vieze omgeving meer verloedering, vandalisme, graffiti en zelfs criminaliteit uitlokt en er ook toe leidt dat mensen zich veel onveiliger voelen.²

Een belangrijk organisatorisch principe van de Veilig Ontwerp en Beheer-aanpak is dat men eerst de problemen analyseert en pas daarna maatregelen neemt. Dat lijkt een open deur, maar in Nederland wordt al snel om camera's geroepen, of meer blauw op straat. Men begint dan dus bij de maatregel zonder na te denken over het probleem, de daders, de slachtoffers en de situatie waarin dat alles bij elkaar komt.

Driehoek

Onveiligheidsellende voorkomen via ingrepen in de fysieke leefomgeving, het verminderen van de gelegenheid voor criminaliteit en situationele preventie lijken nog steeds te weinig serieus genomen te worden. Een veelgehoord tegenargument is dat een dader toch moet 'scoren'. Een dader blijft een dader en met dit soort ontwerp- en beheermaatregelen verplaats je dus alleen de criminaliteit en onveiligheid. Onderzoek³ laat zien dat deze visie niet alleen onjuist is, maar ook een beetje ouderwets. Met de verplaatsingseffecten valt het reuze mee en daderschap is niet aangeboren en onveranderbaar. Het blijkt echt waar: in veel gevallen maakt de gelegenheid de dader.

Naast dader en slachtoffer speelt kennelijk de leefomgeving - de situatie - een eigenstandige rol bij de verklaring en aanpak van criminaliteit. Daarbij is het natuurlijk geen kwestie van 'of-of'. In een driehoek - de *crime triangle* zoals dat in het Engelse taalgebied heet - spelen dader, slachtoffer en situatie c.q. gelegenheid hun rol. Soms vereist de dader meer aandacht, soms de situatie en soms het slachtoffer. Slimme criminaliteitspreventie en effectief veiligheidsbeleid vereist een toegesneden mix van maatregelen. Opvallend is dat de laatste vijf tot tien jaar in Nederland de aandacht vooral (weer) is uitgegaan naar de dader van criminaliteit (pakken, straffen, repressie). Preventie via de situatie en gelegenheid lijkt een beetje het stiefkind van de rekening geworden.

Gemeenten laten daarmee mogelijkheden om de stad veiliger en aantrekkelijker te maken liggen. Dat is jammer en het is kostbaar. Achteraf blijken ontwerpfouten meestal alleen oplosbaar door dure verbouwingen, zware en dure beheerinspanningen (beveiliging, camerabewaking, politie), of weinig esthetische maatregelen, zoals zwiepde rollen prikkeldraad - die weer een *unheimisch* gevoel geven. In het ontwerpproces gaat zoveel mis vanuit veiligheidsoptiek, omdat de ontwerpers niet - of te weinig - leren uit de beheer- en gebruiksfase. Soms is dat hooghartigheid ('dan moeten ze maar betere mensen in mijn mooie gebouw of wijk stoppen'), soms gebrek aan kennis en ervaring (anderen zitten op de beheerblaren en dragen de beheerkosten) en soms is het gewoon bewust afschuiven van verantwoordelijkheid ('laat politie en beveiliging dat later maar oplossen').

Wie leert van wat mis blijkt te gaan in het beheer op veiligheidsterrein, en dat leerproces structureel kan vormgeven, kan kostbare ontwerpfouten vermijden. 'Leren van beheren' heet dat wel bij sociale veiligheid via Veilig Ontwerp en Beheer. Dat scheelt jaar na jaar veel extra beheerkosten. <<

Paul van Soomeren is bestuurslid van de Stichting Veilig Ontwerp en Beheer en director of the board van de International CPTED Association. In zijn dagelijkse werk is hij directeur van onderzoeks- en adviesbureau DSP-groep. E-mail: communicatie.svob@gmail.com.

Websites

www.cpted.net
www.dsp-groep.nl
www.veilig-ontwerp-beheer.nl

- 1 Stichting Veilig Ontwerp en Beheer (tweede druk 2011) Handboek Veilig Ontwerp en Beheer; Uitgeverij THOTH, ISBN 978 90 6868 485 8. Prijs: € 29,90.
- 2 Dit staat bekend als de zogeheten Broken-windows theorie van de Amerikaanse politiewetenschapper George Kelling. Deze theorie is vrij recent theoretisch onderbouwd en bewezen door Kees Keizer en twee andere wetenschapper van de Rijksuniversiteit van Groningen, zie http://www.rug.nl/corporate/nieuws/archief/archief2008/persberichten/153_08
- 3 Displacement: a review of the empirical literature, 1994, Rene B.P. Hesselting, Research and Documentation Centre, Ministry of Justice, The Netherlands